

סימנים של שינוי באסטרטגיה

של ארגון אל-קאעדה במגרב האסלאמי

ד"ר מיכאל ברק

מאז מיזוגו של ארגון אל-מראבטון עם ארגון אל-קאעדה במגרב האסלאמי בחודש דצמבר 2015 נמצא האחרון במגמת תנופה משמעותית.¹ העלייה בהיקף הפיגועים, עיבוי פעילותו באזור מאלי, העתקת הפעילות לטריטוריות חדשות ביבשת אפריקה, ביחוד לאזור הסאהל² ומערב אפריקה דוגמת בורקינה פאסו, ההצלחה לפגוע במוסדות המזוהים עם המערב ולהסב נזק רב בנפש וברכוש מצביעות על התחזקות כוחו של הארגון. התחזקות זו בולטת על רקע היחלשותו של ארגון המדינה האסלאמית בחזיתות השונות לאור המצוקה האסטרטגית בה נתון הארגון בעקבות מתקפת כוחות הקואליציה בעיראק ובסוריה. **אבו עבד אל-אלה אחמד**, חבר בכיר בארגון אל-קאעדה במגרב האסלאמי, הודה בראיון שהעניק בחודש מרץ 2016 לכתב העת הגיהאדי הפלסטיני אל-מסרא, כי האיחוד בין שני הארגונים חיזק משמעותית את כוח הארגון.³

המתקפה נגד מלון רדיסון (Radisson hotel) בבאמאכו (Bamako) בתאריך ה-22 בנובמבר, 2015 נחשבת לפיגוע הטרור המשותף הראשון של שני הארגונים, כפי שציין עבד אל-מלכ דרוכדאל אבו מצעב עבד אל-ודוד (Abd al-Malik Droukdel Abu Mus'ab 'Abd al-Wudud), מנהיג ארגון אל-קאעדה במגרב האסלאמי. ב-16 בינואר הותקף בית המלון "ספלנדיד" (Splendid), בית הקפה "קפוצ'ינו" הסמוך לבית

המלון ומסעדת "טאקי פרוס" שבואגאדו, בירת בורקינה פאסו שבמערב אפריקה. 28 בני אדם נהרגו במתקפה זו ובהם 18

¹ להרחבה נוספת אודות סיבות האיחוד וארגון אל-מראבטון ראו:

<http://www.ict.org.il/Article/1548/The-Unification-between-the-Al-Murabitoun-Organization-and-Al-Qaeda-in-the-Islamic-Maghreb>

² אזור הסאהל הוא חבל ארץ באפריקה המשתרע מהקצה המערבי ועד לקצה המזרחי של היבשת וגובל בין מדבר סהרה מצפון לאזור הטרופי הפורה יותר מדרום. האזור משתרע על-פני חלקים גדולים של כמה מדינות: סומליה, אתיופיה, קניה, סודאן, צ'אד, ניז'ר מאלי, בורקינה פסו, מאוריטניה וסנגל.

³ אל-מסרא, גיליון 7, 14 במרץ 2016, עמ' 4-5.

אזרחים זרים. לדברי הארגון, הפיגוע כוון נגד "הצלבנים הגוזלים את אוצרותינו ומשאבי הטבע שלנו ואשר פוגעים במקומות הקדושים שלנו", והוסיף כי לפיגוע קדמה תכנית מדוקדקת וקפדנית ואיסוף מודיעיני בשטח. לדבריו, יעד הפיגוע נחשב ל"אחת המאורות המסוכנות ביותר של הריגול הבינלאומי במערב יבשת אפריקה, בייחוד מלון ספלנדיד.. ממנו ניהלו מלחמה נגד האסלאם ובו נערכו עסקאות לגזלת משאבי אדמות המוסלמים". הודגש כי הפיגוע הינו חוליה בשרשרת פיגועים שנועדה לטהר את אדמות המוסלמים מריכוזי מרגלים, לנקום על טבח תושביה המוסלמים של אפריקה התיכונה, מאלי וארצות אחרות באפריקה ולנקום על ביזוי כבודו של הנביא מחמד. הארגון הוסיף כי הפיגוע נועד להוות תזכורת לצרפת ובעלות בריתה שהביטחון הינו דבר ארעי וכי אזרחי צרפת לא ייהנו מביטחון. ההודעה נחתמה בפנייה לאזרחי צרפת להתעשת אל מול מדיניות הדיכוי של ממשלת צרפת נגד המוסלמים (ראו באנר מעלה).⁴

שלושה ממבצעי פיגוע הטרור בבורקינה פאסו

ב-13 במרץ פתחו שישה פעילים מהארגון במתקפת טרור נוספת אשר כוונה הפעם נגד שני בתי מלון בעיר הנופש גראנד-בסאם (Grand-Bassam) שלצדי חוף הים בחוף השנהב. שישה מפעילי הארגון ירו אש לעבר שלושה בתי מלון, וכתוצאה נהרגו 16 בני אדם ובהם ארבעה תיירים מאירופה. הארגון שיבח את פעיליו על הצלחתם לפרוץ למלוונות והסביר כי מדובר בנקמה בצרפת על מעורבותה הצבאית באזור הסאהל באפריקה.⁵ ב-18 במרץ תקף הארגון את שדה הגז והנפט בעין צלאח (Ayn Salih) שבדרום אלג'יריה באמצעות טילים. גם הפעם נימק הארגון את סיבת המתקפה כהתנגדות למעורבות של צרפת בשיתוף-פעולה עם אלג'יריה במלחמה נגד המוסלמים בצפון מאלי. הארגון אף איים כי ככוונתו לתקוף חברות נפט מערביות באלג'יריה וכי נועד להעביר מסר למשטר האלג'יראי כי ביכולתו לפגוע בעומקה של אלג'יריה. למעשה, מדובר ביעד אסטרטגי הנמצא

⁴ <http://www.sahamedias.net/> 18.1.16. القاعده تتحدث - عن - عملية ركنافاسو - تحذر فرنسا حلفائها | a28899.html

⁵ http://www.akhersaa-dz.com/la_derniere/129060.html 15.3.16

במרחק של 1,300 ק"מ דרומית מבירת אלג'יריה, ופועלות בו החברה הלאומית האלג'יראית, חברת BP הבריטית וחברה נורווגית.

שלושת המפגעים מפיגועי הטרור בחוף השנהב

מלבד פיגועי הטרור ממשיך הארגון במיקוד מאמץ בחטיפתם של אזרחים מערביים. בתאריך ה-15 בינואר, 2016 הכריז הארגון כי חטף שני אזרחים אוסטרליים, בעל ואשה בני שמונים לחייהם, אשר ניהלו מרפאה בעיר גיבו למעלה מ-40 שנה, בגבול בורקינה פאסו. הארגון נימק כי המניע לחטיפה היה נעוץ ברצון לשחרר את חבריהם היושבים בבתי הכלא. לבסוף, הודיע הארגון כי בחר לשחרר את האישה ללא תנאים בעקבות הוראה ממנהיג ארגון אל-קאעדה שלא לערב נשים במלחמה.⁶ פעולות חטיפה מסוג אילו משמשות ערוץ מימון מרכזי עבור הארגון הודות לדמי כופר שהוא מקבל תמורת שחרור החטופים. על סמך רישומי "המשרד לענייני סמים ופשיעה" באו"ם (UNODC), ארגוני הטרור בצפון אפריקה והסאהל זוכים להכנסות גדולות מפדיון שבויים והברחות סמים וכלי נשק בסכום של 300-400 מיליון דולר.⁷

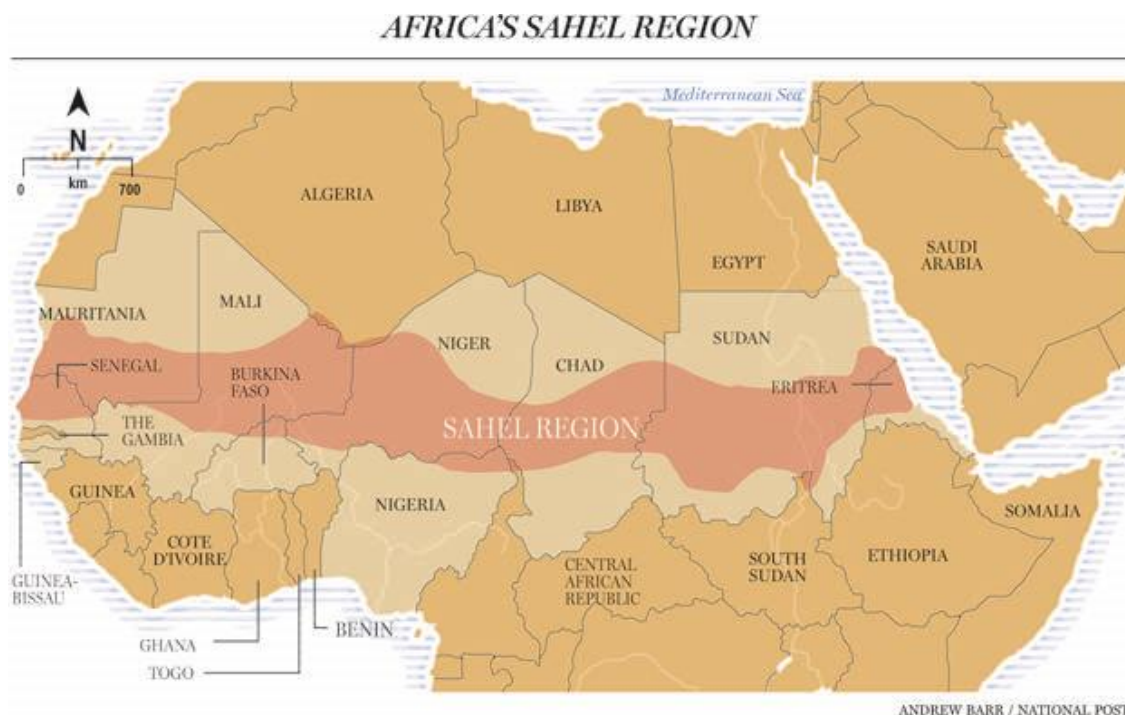
בחינת יעדי הפיגוע של הארגון מלמדת כי הוא מעדיף להתמקד בתקיפת מקומות תיירותיים דוגמת בתי מלון, מסעדות וחופי רחצה הזוכים לפופולאריות בקרב תיירים מערביים. הסבר אפשרי להתמקדות במדינות המעטפת של מאלי טמון במערך

⁶ 6.2.16. <http://www.almada.org/news/index/171865>

⁷ כפי שצוטט ב: אל-חסין אל-שיח' אל-עלוי, "התחרות בין אל-קאעדה למדינה האסלאמית באפריקה", מרכז אל-ג'זירה לל-דיראסאט, 1.2.16. <http://studies.aljazeera.net/ar/reports/2016/02/2016217925474124.html>

. See as well: Kathleen Cauulderwood, "Drugs And Money In The Sahara: How The Global Cocaine Trade Is Funding North African Jihad", *International Business Times*, 6.5.2015. <http://www.ibtimes.com/drugs-money-sahara-how-global-cocaine-trade-funding-north-african-jihad-1953419>

האבטחה הירוד סביב מוקדי התיירות שלהן וכמו גם בשל תפישתן כסמל להשפעה צרפתית נוכח היותן קולוניות צרפתיות לשעבר. בחינת המודוס אופרנדי מצביעה כי הארגון מעדיף להתמקד בפתיחת ירי אש מאשר שימוש במטעני נפץ ומחבלים מתאבדים.

מפה של אזור הסאהל (מסומן בוורוד)

סיבות לשינוי באסטרטגיה של ארגון אל-קאעדה במגרב האסלאמי

העלייה בהיקף פיגועי הטרור מלמדת כי הארגון השכיל לשקם את כוחו מאז פלישת צרפת למאלי בשנת 2013 ולהרחיב את תשתית הטרור שלו במרחב של מאלי ובמדינות המעטפת שלה. זאת, בין השאר, הודות להקמת מערך בריתות עם שבטים מקומיים ושיתוף-פעולה עם ארגוני ג'יהאד אחרים במרחב פעילותו. מניר אדיב (Munir Adib), חוקר תנועות אסלאמיות, ציין כי ארגוני הג'יהאד בצפון אפריקה מזדהים יותר עם ארגון אל-קאעדה מאשר ארגון המדינה האסלמית.⁸ **תנועת אנצאר אל-דין**, לדוגמא, בולטת כבעלת ברית מרכזית של הארגון. זאת בשל בסיס אידאולוגי ואגינדה משותפים המתבטאים בניהול מלחמת התשה נגד צבא מאלי, כוחות צבא צרפתיים וכוחות המשמר הבינלאומי בצפון מאלי. במהלך חודש מרץ 2016, לדוגמא, נטלה

⁸ 18.3.16. <http://gate.ahram.org.eg/News/890748.aspx>

התנועה אחריות על ירי טילים לעבר בסיס צבאי בצפון מאלי ועל פיצוץ מטעני צד נגד צבא מאלי.⁹ מנהיג שבט גדול מקרב הטוארג בצפון מאלי בשם מחמד אאג' אינתלא הביע, לאחרונה, דאגה ממגמת התחזקות כוחם של ארגוני הגיהאד באזור והפציר בממשל לפתוח במשא-ומתן עם פעילי הגיהאד המקומיים, דוגמת פעילי אנצאר אל-דין, במטרה להשכין שלום. לטענתו, תהא בכך תרומה כדי לבלום את הזרם הגובר של פעילי גיהאד זרים למרחב של מאלי.¹⁰ מדברים אילו ניתן ללמוד כי ארגון אל-קאעדה במגרב האסלאמי הצליח, ככל הנראה, למקסם את כוח משיכתו בעיני פעילי גיהאד זרים כאשר מאלי נמצאת שוב במוקד השיח.

ניתן לזהות, אפוא, מספר גורמים העומדים בבסיס שינוי האסטרטגיה של הארגון והרחבת פעילותו לעבר הסאהל ומערב אפריקה:

- א. נסיגה במעוז הכוח המסורתי של הארגון, קרי צפון אפריקה, בשל פעולות סיכול מוצלחות של אמצעי המודיעין האלגיראי והתוניסאי באזור. אבו עבד אל-אלה אחמד, חבר בכיר בארגון הודה בראיון בחודש מרץ 2016 כי הארגון איננו חזק במרחב התוניסאי וכי פעילי גיהאד רבים ממוצא תוניסאי ולובי אשר חוזרים למרחב צפון אפריקה אינם מצטרפים לשורות הארגון.¹¹ העדר יכולת להוציא פיגועי טרור בעלי הד תקשורתי נרחב ב"מגרש הביתי" הוביל את הארגון להעתיק את פעילותו לאזור הסאהל ומערב אפריקה.¹²
- ב. העדפה להתמקד באזורים בעלי משילות נמוכה ובמדינות כושלות (Failed States), דהיינו אזורים בהם מוסדות השלטון אינם מסוגלים לספק ביטחון עבור כלל האזרחים, לכפות סדר חוקי על שטחי המדינה ולשמור על גבולות המדינה. מציאות כזו מעודדת שחקנים לא מדינתיים להיכנס לוואקום הקיים ולבנות תשתית נרחבת שתשמש פלטפורמה לגיוס פעילים והוצאה לפועל של פיגועי טרור.
- ג. יכולת גיוס קלה יותר של פעילים, זאת בשל הזנחה, התעלמות והדרה של תושבים רבים מצד השלטונות במשך עשרות שנים. בניגוד שהינה מדינה נוצרית, לדוגמא, סובלת קבוצת האוסה-פולאני המוסלמית מאפליה מצד השלטונות.
- ד. מרכיב אידיאולוגי. שאיפה לפגוע ביעדים צרפתיים וביעדים של בעלות בריתה ביבשת אפריקה. זאת בשל מעורבותה של צרפת בענייניה הפנימיים של מאלי ופעילותה נגד פעילי גיהאד באזור. בראשית חודש ינואר 2016 הסביר אבו יחיא

⁹ 25.3.16. <http://www.alakhbar.info/news/14884-2016-03-25-16-22-00.html>

¹⁰ 14.3.16. <http://www.echoroukonline.com/ara/articles/276821.html>

¹¹ אל-מסרא, גיליון 7, 14 במרץ 2016, עמ' 4-5.

¹² חריג בהקשר זה - פיגוע הטרור נגד עין אמניאס. להרחבה נוספות אודות פיגוע זה ראו:

Michael Barak, "The In Amenas Gas Facility Attack – An Analysis of the Modus Operandi", *JWVG Insights*, 2.3.16. <http://www.ict.org.il/Article/1626/The-In-Amenas-Gas-Facility-Attack>

אל-המאם, אמיר אזור הסהרה של ארגון אל-קאעדה במגרב האסלאמי, לסוכנות הידיעות המאוריטנית אל-אח'באר (Al-Akhbar) את עמדת ארגונו כלפי צרפת. לדבריו, צרפת מנהלת מלחמה עיקשת נגד המג'אהדין במאלי ומתערבת באזור כדי למנוע מהם להשתלט על באמאכו, בירת מאלי. לדבריו, צרפת חשבה לתומה כי הצליחה לחסל את נוכחות המג'אהדין במאלי לאחר מבצע צבאי נרחב שבו החלה בשנת 2013, אולם בפועל, היא לא השיגה דבר. עוד הדגיש האמיר כי טרם הפלישה הצרפתית התרכזו המג'אהדין בצפון מאלי אולם כיום הם פזורים בכל שטחה וכי "צרפת הסתבכה בבוץ של מאלי". לדבריו, צרפת נכשלה במשימתה לאחד את מאלי תחת ממשל מרכזי ולהקים צבא לאומי מאוחד. עם זאת "ההצלחה הבולטת ביותר שלה באזור היא חלוקתה מחדש של מאלי למיליציות, לתנועות מזוינות נבדלות אשר נלחמות אילו באילו". הוא איים כי כל עוד תמשך המעורבות הצרפתית במאלי לא ייהנו אזרחי צרפת מביטחון וכי הם יאלצו לשלם מחיר כבד מדיניות ממשלתם.¹³

ה. שליטה על נתיבי סחר חשובים העוברים באזור הסאהל ומערב אפריקה ואשר משמשים ערוץ מרכזי בהברחת סחורות, סמים כמו הרואין ואף כלי נשק. השימוש בהם מקנה לארגון אפשרות לרקום קשרים ולגבש אינטרס כלכלי משותף עם מבריחים ושבטים מקומיים דוגמת שבטי הטאורג ושבטי אזואד (Azawad) במאלי.

ו. על רקע התחרות עם ארגון דאעש על כוח אדם, משאבים וטריטוריה, שואף ארגון אל-קאעדה במגרב האסלאמי להגביל את כוחו של דאעש. זאת על-ידי הגברת כוח משיכתו בקרב פעילים בטריטוריות חדשות והוצאת פיגועי תופת סנסציוניים העשויים לעורר הד תקשורתי נרחב. ייתכן, כי הארגון שואף בנוסף למנוע עריקות פעילים משורותיו אל שורות דאעש באמצעות הרחבת פעילותו.

סיכום

העתקת פעילותו של ארגון אל-קאעדה במגרב האסלאמי ממרחב הפעילות המסורתי שלו בצפון אפריקה, בייחוד אלג'יריה, לעבר מרחבים חדשים בסאהל ומערב אפריקה, מאז סוף שנת 2015 מלמדת על שינוי באסטרטגיית הארגון. גל הפיגועים האחרון מלמד על השקעת מאמץ ניכר בהרחבת תשתיות הארגון במדינות נוספות באזור. אלו אמורות לשמש כפלטפורמה לפיגועים, גיוס פעילים חדשים ומציאת ערוצי מימון נוספים.

הארגון הוכיח יכולת השתקמות מהירה מאז ספג מהלומה קשה מכוחות צבא צרפת בשנת 2013. הודות לשיתוף-פעולה עם ארגוני ג'יהאד מקומיים, דוגמת תנועת אנצאר אל-דין, הצליח הארגון לחדש את פעילותו במרחב של מאלי ואף להתרחב אל

¹³ <http://alakhbar.info/intrep/interv/13563-2016-01-10-18-02-56.html> 10.1.16.

טריטוריות חדשות. נדמה כי התחרות עם ארגון דאעש הינה גורם מרכזי העומד בבסיס הרחבת פעילות הארגון, אשר נועדה לבנות מעין גוש תומך אל-קאעדה שימש "סכר" בפני סחף הצטרפות פעילי גיהאד לשורות דאעש.

על כל פנים, נראה כי גל הפיגועים מבית מדרשו של ארגון אל-קאעדה במגרב האסלאמי איננו עתיד להיפסק אלא להתרחב למדינות נוספות באזור הסאהל ומדינות העוטפות את מאל, דוגמת סנגל. מדינות הסאהל ואלו במערב אפריקה אמורות לדאוג, בצדק, לאבטחת מוקדי התיירות, בתי המלון, חופי הרחצה ומוסדות שאליהם מגיעים אזרחים מערביים, בייחוד צרפתיים או מקומיים שסיגלו אורח חיים מערבי, שכן לתפישת הארגון שומה לנקות את אפריקה מנוכחותם. גל הפיגועים ימשיך, קרוב לוודאי, לשטוף את מערב אפריקה ואזור הסאהל.